

BOGOJAVLJENJE - SVETA TRI KRALJA - VODOKRŠĆE U TRADICIJI HRVATA U MAĐARSKOJ

EPIPHANY - HOLY THREE KINGS -

CROATIAN TRADITION OF WATER BAPTISM IN HUNGARY

Duro Franković

Pečuh, Mađarska

gyorgy.frankovics@gmail.com

Primljeno / Received: 17. 2. 2009.

Prihvaćeno / Accepted: 6. 6. 2009.

Rad ima dvije pozitivne recenzije

Pregledni rad

Review

UDK / UDC 504.6 (497.5)

SAŽETAK

Pučka tradicija Hrvata u Mađarskoj očuvala je bogatu arhaičnu starinu i u vezi s blagdanom Bogojavljenja, odnosno Tri kralja. Možda se s pravom može smatrati »Hrvatskom u malom«; naime, u razne krajeve Ugarske hrvatsko stanovništvo dolazi u raznim razdobljima, a u nekima obitavaju još od prije dolaska Mađara, dakako zbog prodora osmanske vojske, bježeći ispred osvajača, odnosno i poslije, nakon njihova protjerivanja, napuštiti će mahom Zadunavlje te područja između Dunava i Tise. U ratku se daje uvid u taj blagdan, koji se i danas slavi te obiluje u molitvama hrvatskog puka u arhipelagu, u raznim običajima, primjerice posvećenju vode u crkvi, kao i njezinoj uporabi toga dana, odnosno tijekom cijele godine. No, za taj dan vezuju se i dramske igre našeg puka na hrvatskom sjeveru - želimo podsjetiti da je na rubu dane zemlje, u našem slučaju hrvatskih zemalja, uvijek bolje ušćuvana arhaičnost običaja, dok se drugdje gubi, pada u zaborav i s time nestaje. U ratku se navodi i opjevani događaj, poznat iz Novog zavjeta, kada Isus u svatovima krsti vodu. Međutim, radi postizanja zdravlja toga dana u jutarnjim satima vrši se obredno umivanje: stane se na sjekiru, a u vodu se stave crvena jabuka, kovanica, šipak. Taj običaj pomalo nestaje (ili je već nestao?), dok ga je u podravskom Lukovišću, kao dijete, održavao i sam autor ovih redaka. Osim toga, bio je poznat i u šokačkih Hrvata u Baranji te bunjevačkih Hrvata u Bačkoj, dok se u drugim hrvatskim naseljima u Mađarskoj izvodio na druge dane, poglavito uoči božićnih blagdana. Budući da je riječ o blagdanu, razumije se samo po sebi da je ženama i djevojkama bilo zabranjeno presti. Hrvati diljem Mađarske toga dana svetom vodom blagoslove svoju kuću, gospodarske objekte, njive, bunar, vinograd itd., radi zaštite svoje obitelji, ali i stoke od bolesti, kuge ili da ne uđe nečista sila u kuću, da se ona odagna. Naime, u puku se smatralo »Bježi, ko vrag od svete vode!«, stoga su profilaktične radnje i izvođene.

Navodimo i pučke molitvice Hrvata, kao i druge svete molitve koje istraživačima mogu poslužiti pri otkrivanju osobnosti hrvatske crkvene himnodije koja se nazire i u Hrvata u Mađarskoj. Molitvice podravskih Hrvata opisuju tri kralja kao vodiče duša jer umrle duše oni vode na drugi svijet. Njima su se vjernici obraćali u svojim rado kazivanim molitvama za dobru smrt. Na Tri kralja održava se i strogi post, što znači da taj dan ima posmrtni karakter. Izvode se i obredne igre, takozvani zvjezdari, ali i druge poznate i specifične za Gradišće. Valja još reći da djeca u Podravini, napunivši

sedmu godinu, poste cio dan, sve do pojave prve zvijezde na nebu, kako bi lanac vezan za aždaju ponovno ojačao.

Ključne riječi: duhovne pjesme, Tri kralja, mladi kralj, običaji, dobra smrt, pučke molitvice, vodiči duša, zabrane, obredno umivanje, posvećenje vode, nečista sila, obredne igre, blagoslov kuća, aždaja, lanac, pučka meteorologija

Key words: spiritual songs, Three Kings, young King, customs, merciful death, folk little prayers, soul guides, prohibitions, ceremonial face washing, consecration of water, evil spirits, ritual plays, home blessing, devil, chain, folk meteorology

Bogojavljenje, Sveta tri kralja ujedno je i blagdan Vodokršća koji ima stari crkveni naziv Epiphania. To je zapravo dan Sveta tri kralja - Gašpara, Melkiora i Baltazara, a istodobno i dan Bogojavljenja.

Naši Hrvati (Šokci, Bunjevci, Podravci, Bošnjaci, Raci, Dalmatini) blagdan nazivaju *na Tri kralja*, odnosno *na Tri krale* u Pomurju te *na Tri kralje* u Petrovu Selu. U molitvicama i popijevkama navodi se naziv *Sveta tri kralja* ili *Tri kralja*, odnosno *Sveti tri krali*.

DUHOVNE POPIJEVKE O SVETIM KRALJEVIMA, POSJETITELJIMA MALOG ISUSA

Zaladski Hrvati u Sumartonu (Tótszentmárton) o sveta tri kralja sačuvali su duhovne pjesme.

O Sveti tri krali

O, sveti tri krali,
O, blažen vaš dan,
Kad sveta Kral mladi
Bil z neba poslan.

O, srečna zvezdica,
Ka svetila vam:
Kad Sinka Devica
Porodila nam.

Kam idete sada
Tak dalko na pot:
Kad zima je jaka
I veter je ljut.

Ne bu li zrak škodil,
Ar truda bu žal,
Kad Kristuš se rodil
Herodeš bu znal.

Al' mudrost zna vaša
Nevideni zrok:
Ar pismo donáša,
Da rođen je Bog.

Zvezdica ka kaže
Nazveščen ishod,
Vse čudo pomaže
Da Kra'ev je god.

Tak idete k Njemo
Vu tudi orsag,
K Stvoritelu sveta,
Koj vam je tak drag.

Vendar ste spoznali:
Da pravi je Bog.
Niste se zburkali,
Če prem je on vbog.

Kad mladomo Kralo
Ki došel na svet,
Vsi spevajmo hvalo,
Do vek večni' let.¹

pot - put; *škoditi* - nauditi, naškoditi; *zrok* - uzrok; *ar* - jer; *ka* - koja; *nazveščen* - najavljen; *orsag* (hung.) - država, zemlja; *vendar* - uvijek; *zburkati* - zabuniti se, zbrkati; *vbog* - siromah, ubog; *let* - godina

Raduval se Jezuš mali

Raduval se Jezuš mali
Z Marijom i Jožefom.
K njemo došli su tri krali
Z velikom poniznostjom.

Iz daleka k njemo idu
Da bi ga poštivali,
Da to Dete malo vide,
Da bi ga daruvali.

Zvezda srečna i blažena
Koja nim je kazala,
Zima jaka i ledvena
Ne nim nikaj škodila.

Dragi dari: zlato, srebro,
S kem su ga daruvali,
Klečeč ruke gori zdigli,
Tak su mu alduvali.

Ah! Kaj zato su dobili,
Od Jezuša dragoga:
Da su ga tak pohodili
Toga Krala mladoga?

Sreću, zdravle na tom svetu,
Doklam jesu živeli,
Potlam na veke vu nebu
Vesela su vživali.²

nim - njim; *s kem* - s kojim; *gori* - gore; *zdigli* - uzdigli; *alduvati* (hung.) - blagosloviti; *doklam* - dokle; *potlam* - poslije; *vu* - u; *vživali* - uživali

U popijevki tri kralja posjećuju malog Isusa kojemu donose darove: zlato, tamjan i mirtu.

Isus se navodi kao mladi kralj, a u vezi s time valjalo bi objasniti značenje tog pojma. Na starijima Istoku kraljevstvo se uvijek blisko povezivalo uz mitski pojam kraljevskog dostojanstva bogova, pojam koji je zajednički raznim civilizacijama toga vremena. Kraljevstvo je, prema tome, sveta ustanova koja u većoj ili manjoj mjeri pripada sferi božanskoga.

Kraljevstvo Božje jest središnja, bitno religiozna tema novozavjetne poruke. Tema o kraljevskom dostojanstvu Mesije, koja je ukorijenjena u iskustvu Izraela i temelji se na proročkim obećanjima, i dalje služi da se njome odredi uloga Isusa kao ljudskog graditelja Kraljevstva. No, ta tema o mesijanskom kraljevstvu potpuno se oslobađa svih političkih prizvuka, da bi svoje mjesto našla na cjelokupnoj objavi spasenja.³

¹ FRANKOVIĆ, Đ. 1993:64.

² Isto.

³ BTR natuknica *kralj*.

SVETA TRI KRALJA VODIČI SU DUŠA UMRLIH TE NJIHOVA POJAVA NAVJEŠĆUJE DOBRU SMRT

U Starinu (Drávasztra) pokraj Drave mještani su se, kada bi se našli u nevolji, molili svetim trima kraljevima. Prema vjerovanju u susjednim Martincima (Felsőszentmárton), tri kralja vode duše na drugi svijet.⁴ I u molitvi zapisanoj u susjednom Lukovišću (Lakócsa) u društvu mučenice svete Kate pojavljuju se tri kralja:

Sveta Katařena,
Bićom bićovana,
Šibom šibovana,
O kolo vita,
Andela pita:
»Kam ona tanka stazica,
Da ja idem na 'ladnu vodicu,
Da perem grešnu dušicu«.
Pevci pevaše:
Isus se rodil.

Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

Dojdoše sveta tri kralja,
Donesoše tri listaka:
Jeden zlato,
Drugi tamjan,
Treći dragi Jezuš.
Već govori dragi Jezuš:
»Ko bi mene na dan tripud naspomenio,
Lepog bi' mu dara dal:
Raja otvaral,
Pakla zatvaral,
Vek, vekom. Amen«.⁵

Toga dana Hrvati u Mađarskoj mole tri kralja da im osiguraju dobru smrt.

U podravskom Starinu kazuje se ova molitvica:

Pevci zapevaše:
Jezuš se rodio,
Došli so tri kralja
Doneli so tri listaka:
Jedno zdravlje,
Drugo tamjan,
Treće dragi Isus.
I odgovori dragi Isus:

Pribilježio Đuro FRANKOVIĆ

»Ko bi ovu molitvicu
Milo izmolio,
Ne bi' mu dao
Prez spovedi umrti,
U vatri zgoreti.
Kad bi' znao da bi umirao,
Raja bi' mu otvarao,
Pekla zatvarao!
Nek' otvara Otac, Sin i Duh Sveti«.⁶

pevec, pevac - pijetao; so - su; prez - bez; pekel, pakal - pakao

Prema predanju šokačkih Hrvata u Mohaču (zapisano je na mađarskom jeziku):

U Mohaču je jednom braćni par živio duboko u šumi. Muž se uvijek molio trima kraljevima za dobru smrt, a njegova ga je supruga zbog toga ismijala. Kada je čovjek umro, žena je sama samcata bdjela nad mrtvacem. Tako oko pola noći primijeti da u sobu uđu tri čovjeka. Stali su kod krstionice pune svete vode. Na to pokojnik u ponoći, da bi pridošlima odao čast, podigne glavu, pa ga je prvi posjetitelj dodirnuo prstom. Pokojnik je nato natrag legao u svoj krevet. Mr-

⁴ BEGOVAC, R. 1990:80.

⁵ FRANKOVIĆ, Đ. 1993:35 - 36.

⁶ Isto, 37.

tvac je i drugi put sjeo, tada mu je i drugi posjetitelj rukom dao do znanja da i nadalje mirno leži. Točno u pola noći su se ta trojica muškaraca obratila ženi i kazala joj:

- Mi smo tri kralja. Došli smo po tvog supruga koji nam se uvijek molio. Ti bi se sama zastrašila da je tvoj suprug ustao, pa da nas je neviđeno slijedio.

Nakon toga oni su otišli i ponijeli sa sobom dušu umrlog čovjeka.⁷

Za dobru smrt svecima se obraćaju i zaladski Hrvati u čijoj se molitvici navode i sveta tri kralja.

ANGELEK SVETI

Vu ime Oca, Duha Svetoga Amen.
 Angelek sveti,
 Jezušek danas na križu raspeti,
 Pošli vu nas Duha Svetoga!
 Duša Bož'a zveliči nas!
 Telo Bož'e nahrani nas!
 Krv Kristuševa napoji nas!
 Čista voda z rebra, od zla, obrani nas!
 Diku v nebesku napelaj nas!
 De se bomo veselili,
 Bož'a lica gledali,
 Bogu hvalu davali.
 Naj si bodo na hvalu i na diku
 Ove moje male molitvice,
 Kaj sem si ja zmolela,
 Vu denek denešnji,
 Ocu, Sinu, Duhu Svetomu.
 I očem ja sebe zazvati:
 Preslavno i preslatko ime:

Jezuš, Jezuš, Jezuš,
 I Marija Majka Bož'a!
 Smiluj mi se:
 Sveti Jožef,
 Sveta Barbarica,
 Svete tri krali,
 Ves dvor nebeski.
 Budite mi na pomoč
 Na moj skrajnji vurici
 I na smertni postelici,
 Da mi se bode dušica
 Od tela ločila,
 Jezušeko rečuna davala!
 Primi, dragi Jezušek moj,
 V roke sve,
 Kaj njo dođe na skvaranje,
 Sve Bog nas,
 Sve veke, vekof! Amen.

Kazivala Jana MIHOVIĆ, Sumarton, Zapisao Đuro FRANKOVIĆ

angelek - anđelak; *Jezušek* - Isus(ek); *vu* - u; *z* - iz; *naj* - neka; *zmolet* - izmoliti; *očem* - hoću; *ves* - sav; *skrajnja vurica* - posljednji sat čovjekov, prije njegove smrti; *ločiti* - lučiti, razdvojiti se; *roka* - ruka

ZABRANE

Tri kralja su bezazleni, ali u predanjima podravskih Hrvata u Lukovišću opominju prelje da je uoči njihova blagdana zabranjeno prestiti.

Moja teca Marina pred Tri kralja uvečer dugo prela, i onda zvonce zvonelo, i tak so rekli da to sveti tri kralja so došli k njoj. I ona legla spat, i na postelj legla, i samo zvonce došlo i više nje glave na postelji zvonelo.⁸

teca - tetka; *so* - su

⁷ BÁLINT S. I., 1998:190. Sakupio Géza MÜLLER.

⁸ Osobne bilješke.

Čečo Manda Zvonarova, ona tak delala je, tak na Tri kralja. I onda so se njoj tri kralja ukazali i tak so išli lepo okolo stola, i tak so lepo zvoneli iz zvončeci, i onak, takve so lepe criljene imali šapke.

I nju takvo je bilo stra, da ona rekla da više nikada ne bu delala na Tri kralja.⁹

čeča - tetka, strina; oslovljavanje starije žene; *delat* - raditi

OBREDNE DRAMSKE IGRE

Toga dana *betlemari* su ophodili naselja bunjevačkih Hrvata, a bili su poznati i u Podravini.

Igra *Tri kralja* u naseljima gdje obitavaju Hrvati u Mađarskoj nešto je mlađa od *uskrсне igre*, a svakako se ubraja u sklop *božićnih igara*.

Na hrvatska područja, poglavito u Zagreb, dolazi preko benediktinskih monaha koji su dali prvog zagrebačkog biskupa Duha, podrijetlom Čeha, za kojega se pretpostavlja da je pripadao benediktincima u Sambotelu i Šopronu. Oni su održavali veze s benediktincima u Francuskoj koji su bili poznati po izvođenju *uskrsnih igara* već od 11. stoljeća te su se one proširile i izvodile na uskrсне blagdane. Sačuvano ih je gotovo tridesetak, a poslije se proširuju i božićne igre.

Božićnih dramatiziranih igara imali su i mađarski Hrvati. Naime, u sačuvanim tekstovima - gotovo desetak - naziru se događaji koji se zbivaju u trenutku rođenja, odnosno zbili su se poslije Isusova rođenja. *Kolivčica* u bunjevačkih Hrvata opisuje rođenje Isusovo, zaladska kristijanizirana igra prenosi radnju o događajima kada Sveta Obitelj ostaje bez posla i putuje u Jeruzalem, gradišćanska i dušnočka popijevka govori o kovaču koji ne daje smještaj Mariji i malom Isusu te Gospa izvodi čudo. U jednoj drugoj mirakuli iz Gradišća riječ je o brodarima koji odbijaju dati pomoć. U nabožnoj pjesmi podravske i šokačke Hrvata bijeg Svete Obitelji, koja ipak nađe sapas, odigrava se na nebu. Pjesme su pjevane, a u slučaju izvedbe kod podravske Hrvata mogu biti praćene i tamburicom.

Bogojavljenje, blagdan Tri kralja, slavilo se 6. siječnja pa se izvodila igra *Tri kralja*. Na hrvatskom jeziku sačuvani tekst imamo jedino iz Gradišća. U austrijskom Gradišću kristijanizirana kazališna igra *Tri kralja*, čiji prvi uzorak postoji u Carigradu početkom 6. stoljeća, izvodi se i danas.

Izabrali smo tekst iz Kuhaceve zbirke, koji je zabilježen u Koljnofu u drugoj polovici pretprošlog stoljeća.

Uoči Sveta tri kralja

Dobar večer, gospodar, želimo!

Ki se nameste tri kralji trudimo.

(*Pripjev:*)

Sveti tri kralji hitro putuju,

Mladomu kralju dare ofruju

Dobar večer, gospodar, želimo!

Ki se nameste tri kralji trudimo.

(*Pripjev:*)

Od sunca ishoda kralji su došli,

V Jeruzalemu za dite su pitali.

⁹ Osobne bilješke.

(Pripjev:)

V Betlehem Juda se j' mladi kralj rodil,
Koga j' Herodeš kralj umorit hotil.

(Pripjev:)

Trinajst dan su oni z doma hodili,
Dokle su mladoga kralja vidili.

(Pripjev:)

Na kolena su oni kleknuli
I svaki svoje dare predali.

(Pripjev:)

Darujte i vi nam lipi sad dar,
O, poštovani hiže gospodar!

(Pripjev:)

Jezuš vas čuva va ovoj liti!
To vam želimo i mi junaki.¹⁰

nameste - umjesto nekoga; *ofrovati* (se) (ger.) - žrtvovati; *ishod* - izlazak; *Juda* - Židov; *z* - iz; *hiža* - kuća; *Jezuš* (hung.) - Isus; *lito* - godina; *junak* - dečko

U Petrovu Selu kazuje se:

U januaru je svetak Tri kraljev. Na Tri kralje su dičaki išli po selu, z ruki su zvezdu imali, pak su svete jačke jačili o rođenju Jezuša.

dičaki - dječaci; *svete jačke* - svete, odnosno duhovne pjesme; *jačiti* - pjevati

Krštenje Jezuša također se slavilo toga dana.¹¹

Izvođači dramske igre *Tri kralja* nekoć su obilazili i hrvatske domove u Šomođu, u okolici Balatona, Bužaku, podravskom Lukovišću i kajkavskom naselju Bržnici (Berzence). Akteri pučkih dramskih igara pjesme su izvodili na mađarskom jeziku, no pritom su u ruci imali rekvizit poput zvijezde pa su bili poznati kao *zvjezdari*. Jedan bi dječak zvijezdu uklonio iz rekvizita kada se u stihu došlo do riječi »zvijezda«.¹²

U Pečuhu je u pretprošlom stoljeću također bila poznata ova dramska igra. »Uvečer obilaze djeca sa zvijezdom i pjevaju pjesmu istočnih mudraca *Nebo visoko* itd. (u vijencu).«¹³

U bačvanskom Čavolju poslijepodne trojica dječaka odjevenih u bijelo na ramenima privezanim remenom, a s boka sabljom, s kapom sličnom biskupskoj, obilaze seoske domove. U ruci drže svijetlu šestokraku zvijezdu i kazuju čestitke. Taj se običaj zvao *zvjezdarenje* ili *ophod sveta tri kralja*. Čestitarima su ukućani posvuda davali darove. Čestitke je najčešće s djecom uvježbao učitelj. To je istodobno i večernja zabava, početak veselih pokladnih balova, koji potraju sve do *Pepelnice* (*Čiste sride*).¹⁴

¹⁰ KUHAČ, Fr. 1941:277 - 278.

¹¹ Pribilježila Ana ŠKRAPIĆ-TIMAR.

¹² KIRÁLY L. 1995:15 - 16; BUZSÁKI I. 1998:41; osobne bilješke.

¹³ TORDINAC, N. 1986:51.

¹⁴ Prikupio dr. Mišo MANDIĆ u Čavolju.

BLAGOSLOV KUĆA, GOSPODARSKIH ZGRADA, BUNARA I POLJA - VODOKRŠĆE, SVETA VODA

Blagdan Sveta tri kralja je početni dan godine kada svećenici vrše blagoslov kuća. Svećenik, osim blagoslova i bilježenja početnih slova Sveta tri kralja, bilježi na vrata i broj nove godine.

U Nardi u Željeznoj županiji svećenik na dovratku toga dana posvećenom kredom ispisuje godinu i imena triju kraljeva te nacrtu *trutove noge*.¹⁵

U gradišćanskom Koljnofu (Kópháza) u crkvi se blagoslovi voda. Nakon mise svećenik na vrata kuća ispisuje: »20+G+M+B+06«. ¹⁶

U pomurskom Serdahelu (Tótszerdahely) domaćica, kada svećenik s ministrantima posveti kuću te kad oni odlaze, iznese iz sobe božićno drvo. Toga se dana u crkvi blagoslovi voda. Zatim se sveta voda u bocama nosi kući pa se njome poškropi kuću, staju, vrt, polja, pčelinjak itd.¹⁷

U Davodu, gdje je nekoć bilo i hrvatskog stanovništva u Bačkoj, domaćin bi najprije izmolio tri Zdravomarije te zatim posvećenom vodom poškropio kuću. Svetu vodu nalio bi i u bunar te na groblju polio grobove članova svoje obitelji.¹⁸

Nekad su u Santovu, Beregu i Monoštru šokački momci i mladi oženjeni ljudi poslijepodne na Tri kralja stavili na konje *čilim* (tepih) i sjeli na njih, ponijevši na polje bocu napunjenu svetom vodom kojom su posvetili svoje njive i vinograde. U vratima štale, pak, posvetili su uže od stoke.¹⁹

Majke Hrvatice (*Rackinje*) u Baćinu svoje su sinove u povodu odlaska u vojsku škropile svetom vodom.²⁰

Kod druge grupe rackih Hrvata u Tukulji iz crkve je svatko nosio u boci kući posvećenu vodu kojom je domaćin poškropio zidove u kući i štali da bi bolesti zaobišle ukućane i stoku, a rabila se i prigodom posvećenja mrtvacu (»mrca«) u kući.²¹

Danas Sveta tri kralja proslaviti valja, kazivalo se nekoć u baranjskom Semartinu (Alsószentmárton), dok su u selu pokraj Drave živjeli šokački Hrvati. Ujutro se umivalo u hladnoj vodi kao i na Novu godinu. Toga se dana rasprega i božićni stol. To se prije ne smije učiniti jer bi značilo nesreću za kuću i ukućane. Kukuruz sa stola pohranio bi se s kokošima da dobro nesu jaja. U crkvi se posvetila voda, sol, kreda i tamjan. Uoči blagdana djevojke su s obližnjeg bunara vodom napunile tri bačve, oko 200 litara, što je svećenik posvetio te su od posvećene vode nosile kući po jednu kanticu. Domaćica je u blagoslovljenu vodu stavila grančicu ružmarina ili jele te svetom vodom posvetila stan, štalu, obore i sve kutove dvorišta da ne uđe nečista sila i da se stoka zaštiti od kuge. Tu se vodu nalilo i u bunar. Svetom vodom poškropili su plug, sijeno, kukuruz i obrok stoke. Sijeno se davalo konjima da budu zdravi, a takvim plugom uzorana zemlja davala je obilan rod. Domaćin je ophodio njive pa je i usjeve poškropio svetom vodom. U svakoj je kući bila *sve-tiljka* u kojoj se držala sveta voda, a ona se tijekom cijele godine rabila protiv raznih oboljenja. Ako je netko od ukućana obolio, umivali su ga tom vodom koja nije nestala iz posude, a služila je i za odagnanje nečiste sile. Običaj je malo varirao i u samom naselju, naime zapisali smo i ovo: *U bunar se livala sveta voda, to je bilo na Tri kraljeva, kada se svetila voda. Onda kad bi ja do-*

¹⁵ *Trut* je demonsko biće, u drugim našim krajevima poznato pod nazivom *mora, nora, mrak, mračica*. Takva bića noću dolaze u stan i pritiskuju, *drucaju*, gnječe čovjeka koji spava. Autoru priopćio etnolog dr. Šandor HORVAT.

¹⁶ Prikupila Ingrid KLEMENČIĆ u Koljnofu (Kópháza), u Gradišću.

¹⁷ Prikupila Marija ČERČIĆ u Serdahelu (Tótszerdahely, Zaladska županija).

¹⁸ BÁLINT S. I., 1998:200; u naselju su obitavali i Hrvati koji su već davno asimilirani.

¹⁹ Isto, 200, 201, 204.

²⁰ Isto, 204.

²¹ SZILÁGYI J. (b. g.):43.

nela vodu, ja sam uvijek išla, onda najprva na vraci bi sve posvetila, onda sve nje u sobi. Onda bi moj apo uzo od mene i bi išo redom svetit u štalu, svinjac, u bašću, svuda. I onda je svatko moro malo pit od ote svete vode. Svećenik je ophodio sve seoske domove i posvetio stanove dok je posvećenom kredom na dovratke napisao inicijalna slova tri kralja.²²

najprva - najprije; *vraca* - vrata; *apo* (hung.) - otac

I gazde hrvatskih kuća u baranjskom Sukitu (Szökéd) svetu vodu ponesu u hatar gdje posvete svoje oranice pod usjevima.²³

U pretprošlom stoljeću »u Pečuhu ne običaje svećenik svetiti kuću pa zato gazda uzme svete vode i sveti sam svoju kuću, a posvećenom kredom napiše slova svetih kraljeva. Posvetivši odlazi na svoju oranicu, livadu, vinograd i sve posveti.«²⁴

Podravski Hrvati svetom vodom posvete na Badnjak i Tri kralja sve prostorije u kući i *pojatu* (štalu) te vodu naliju u bunar.

Kada je, pak, dijete bilo urečeno *vračilja bacala je vuglence* (vračara je bacala žeravice), tada se u *nenadžetu vodu* nalilo nekoliko kapi svete vode. S nekoliko kapi svete vode na čelu bolesnika palcem bi se načinio križ radi ozdravljenja, a uz to se kazivalo: *U ime Oca, Sina i Duha Svetoga amen*. Obično se izmolilo tri Očenaša te se žeravica bacala u vodu. Ako je netko patio od glavobolje, tada bi popio nekoliko gutljaja svete vode da ga bolest mine. U Podravini je u svakoj kući pokraj ulaznih vrata bila *svetelnica* sa svetom vodom, a tko je stupio u kuću, taj se je njome *prekrižil*.

Kada je netko u kući umro, tada se iz *svetelnice* uzimalo nekoliko kapi svete vode pa se njome posvetila *raka* (mrtvački kovčeg). Svećenik je na sprovod (sprevod) donosio svetu vodu koju bi stavio na mrtvački kovčeg. U svetu vodu stavljao se bosiljak. Bosiljkom i svetom vodom posvetio bi se lijes.

Naravno, svetom vodom posvetio bi se i novi stan.²⁵

U Bužaku, u naselju ispod Balatona, župnik je u pratnji kantora i dvaju ministranata ophodio seoske domove koje je posvetio te ujedno skupljao novac za duše. Kada je došao u neku kuću, trebao je sjesti na stolac, a kada ju je napustio, na njegovo bi mjesto sjeo domaćin. Djevojke su pomele sobu i trijem kako bi se još te godine udale. Neki su svećenika dočekali sa svijecom u ruci, podigavši je visoko »da im tako naveliko naraste konoplja.«²⁶

U pomurskih Hrvata zabilježeno je: *Na Tri krale su vode svetile v crkve. Dimo smo donesle posvećeno vodo. Gazda je zel jedno kitico od pušpana i sveto vodo pak išel svetit. Najprede su hižo, onda štal, koc, vrt i zdenca kaj ne dojde kaštiga.*²⁷

dimo - kući, domu; *zet* - uzeti; *pušpan* - ružmarin; *hiža* - kuća; *koc* - kočag, svinjac; *kaštiga* - kazna

Kajkavski Hrvati u zapadnom Šomođu u Podravini i Pomurju protiv glavobolje rabe nekoliko kapi svete vode. Pokraj roditelje i novorođenčeta u maloj boci uvijek ima svete vode. Novi stan se prije useljenja posveti svetom vodom i tek se nakon toga u njemu stanuje.

²² Pribilježili: Ana GROČZ-RUDOLF i Đuro FRANKOVIĆ.

²³ BÁLINT S. I., 1998:201.

²⁴ TORDINAC, N. 1986:51.

²⁵ Osobne bilješke.

²⁶ BUZSÁKI I. 1998:59.

²⁷ Pribilježila Janica JUŽEKOVA u Sumartonu (Tótszentmárton, Zaladska županija).

Kada netko u kući umre, tada se grančica puspanga stavi u svetu vodu i svi posjetitelji posvete se njome. Također se posveti mrtvački kovčeg. Posvećuju se i grobovi kada se ide na zaladska groblja. I ovdje, kao i u drugim našim hrvatskim selima, u svakoj je kući bila krstionica.²⁸

Hrvati (Toti) u Bužaku su posvećenju vodi pridavali ljekovitu moć te vjeruju da uporabom takve vode mogu odagnati nečistu silu. Stoga su njome škropili životinje, perad, kvočkinu gnijezdo da ne bude mućaka, prije sjetve da sjemenje ne bude snetljivo, a prije mijesenja krušnog tijesta, pak, da kruh bude dugo svjež.²⁹

Šokci u Mohaču su tijekom vigilije postili. Svetom vodom poškopili su u kući sve prostorije prskajući vodu prema kutovima, a zatim su posvetili staje, kočake i grobove svojih bližnjih. Najprije se valjalo prekriziti, a poslije poškopiti krevete i ključanice na vratima. Posao je obavljao domaćin. Svaki dan kada se išlo na spavanje, svetom vodom poškopili su postelju i ključanicu.³⁰

Šokice u Santovu (Hercegszántó) u Bačkoj prigodom pokopa svetom vodom posvete humak pokojnika.³¹

Pečuški Hrvati u prošlom su stoljeću čuvali običaj »...voće (božićno) na stolu o Tri kralja u crkvi posvete pa onda jedu i blagu daju«. ³²

Garski su Bunjevci na Tri kralja u crkvu nosili posvetiti od Božića ostavljenu jabuku, komad kolača i vodu. Jabuka se stavljala u kantu iz koje se napajala stoka sa svrhom da se ona ne bi razboljela, a blagoslovljeni kolač podijeljen je peradi. Posvećena jabuka služila je kao lijek protiv glavobolje, a podijelila se među djecom.³³ Na blagdan Tri kralja u bunjevačkim domovima ona osoba koja iz crkve ponese blagoslovljenu vodu, njome poškopri sve prostorije u salašu i gospodarske zgrade, a zatim ledinu i njivu. Blagoslovljena voda nosi se i pokojnicima na groblje. Mnogi u posudu s vodom za blagoslov stavljaju i jabuku te je narezanu daju blagu.³⁴ Kada odlaze na groblje, Bunjevke (Hrvice) u maloj boci ponesu svetu vodu i njome posvete grobove te izmole jedan Očenaš i Zdravomariju.³⁵

U Segedinu, gdje su živjeli i naši Hrvati Dalmati, i u Baji takvom su se svetom vodom liječile očne bolesti. U Segedinu osobe koje pate od glavobolje, svetu vodu rabe tako da obloge stave u običnu vodu, a u nju ulijevaju vodu posvećenu na blagdan Tri kralja. Bolesnici piju posvećenu vodu. Početkom prošlog stoljeća, kada se kod kuće pekao kruh, u krušno tijesto nalilo bi se nekoliko kapi takve vode. Svetom vodom škropilo se i uskrsno jelo, pripremljeno za večeru. Krevet roditelje također bi se posvetio svetom vodom koju bi se nalilo i u vodu za kupanje novorođenčeta.³⁶

Blagdan Tri kralja važan je u životu bunjevačke mladeži. Mnogi se taj dan »zamomče« ili »zadivojče«.

Vodokršće, *Sveta tri kralja* završni je dan blagdanskog kruga. Tada se raspreme i blagdanski stol, jela, zlatna ptica. Ta su sredstva poslužila za zaštitu protiv zlih sila. Posvećena jabuka, bačena na *Badnju večer* u bunar, izvadi se, izreže na komadiće, podijeli članovima obitelji i stoci pa se pojede. Peradi se daje pšenica posijana na *spomendan svete Lucije*. Svetom vodom kućedoma-

²⁸ Priopćio dr. Ernest EPERJESSY.

²⁹ BUZSÁKI I. 1998:59.

³⁰ BÁLINT S. I., 1998:204. Prikupio Géza MÜLLER.

³¹ Isto.

³² TORDINAC, N. 1986:50.

³³ Prikupila Zlata ŠIBALIN u Gari.

³⁴ Prikupio dr. Mišo MANDIĆ.

³⁵ Priopćio dr. Ernest EPERJESSY.

³⁶ BÁLINT S. I., 1998:203.

čin je posvetio ulaz u kuću, dvor, bunar te na konju vinograde i zasijane oranice. Svaki član obitelji bi protiv upale grla popio jedan gutljaj svete vode.³⁷

Sveta voda se stavlja i u sobni *svetnjak* te u bocu. Prije odlaska na spavanje njome se uvijek posveti stan. Nosi se i za posvećenje groba na pokopu te se stavlja na odar.

Naravno, takva je voda služila i za vraćanje protiv duhova, uroka ili čini vještica. »Đavo daleko obilazi takvu kuću gdje osjeti miris svete vode.« Svećenik i kantor toga dana redom ophode i posvećuju domove te tamjanom kade stan. Na dovratku kredom napišu »20+G+M+B+07«. Na taj su način zaštitili kuću od zla, požara, groma itd.³⁸

Sveta voda se stavlja i u krstionicu po kućama šokačkih, rackih i bunjevačkih Hrvata. Tijekom pokopa u Santovu i Mohaču Šokice drže u ruci bočice napunjene svetom vodom koju nakon pokopa proliju na grob, a onime što ostane u boci poškrope grobove svojih bližnjih pokojnika.³⁹

U Senandriji (Szentendre) se posvećuju kuće Dalmatina (Hrvata). Ta je liturgijska tradicija postala učestala u vrijeme djelovanja franjevac, vjerojatno još pod Osmanlijama. Župnik u pratnji ministranta obilazi i posvećuje domove, što se održalo sve do kraja 30-ih godina 20. stoljeća. Mnogi mještani taj običaj čuvaju i danas.⁴⁰

U Donjem gradu Segedina ukućani bi svećenika, odnosno fratra koji je vršio posvećenje stana dočekali sa zapaljenom posvećenom svijećom na stolu. Nije se posvećivalo samo stan, nego i štalu, kočake i redom sve gospodarske zgrade. Nakon posvećenja svećenik bi razgovarao s članovima obitelji. Na rastanku bi ukućani redom poljubili mali križ koji je svećenik držao u ruci.⁴¹

POST, POSMRтни KARAKTER OBIČAJA

Blagdan Sveta tri kralja u Podravini karakterizira cjelodnevni post zbog grijeha svijeta. Osobito su postila djeca do sedme godine. U Novom Selu (Tótújfalu) djeca su postila kao i u susjednim hrvatskim naseljima dok se na nebu nije pojavila prva zvijezda, te se kazivalo:

*To dete otrgne vragu lanca! A onu kuću u kojoj se posti, obide zlo i vražja sila. To dete je premorilo ga (vruga), i nije kepeš dojt u nu kuću.*⁴² U susjednoj Potonji govorilo se: *Pred Tri kralja su postila naša deca. I onda su naši stari kazali da zato postiju jel onda haždaji naraste lanac. Haždaja je svezana; da deca ne poste, onda bi ona potrgala lanca i bi celog sveta progutala.* Djetetu je tada rečeno da treba postiti zato što na nebesima postoji golema aždaja. Ako dijete posti, lanac postaje deblji i jači, pa će na taj način spasiti svijet. Ako dijete ne posti, tada će aždaja moći prekinuti lanac i prožderati cijeli svijet. Taj je običaj živio još 70-ih godina 20. stoljeća. Dijete je postilo sve do pojave prve zvijezde na nebu, a poslije je moglo jesti. Tom je prigodom djetetu darovana jabuka, jaje, a poslije i novac.⁴³

obit - obići; *kepeš* (hung.) - nije u stanju; *haždaja* - aždaja, mitsko biće

³⁷ Prikupio dr. Mišo MANDIĆ.

³⁸ Isto.

³⁹ BÁLINT S. I., 1998:204; osobne bilješke.

⁴⁰ Pribilježila supruga Gyule KATONÉ u Senandriji, sjeverno od Budimpešte.

⁴¹ BÁLINT S. I., 1998:212.

⁴² Osobne bilješke.

⁴³ Osobne bilješke; BEGOVAC, R. 1997:80.

Zaladski Hrvati blagdan nazivaju *Tri krale*. Taj dan je post za svakoga. I životinje su postale, a pod stoku se nije stavljalala slama.⁴⁴

Od *Tri krale* do *fašenka* (poklada) održavaju se svadbe i balovi u pomurskim naseljima.⁴⁵

Božićna slama na kojoj se spavalo, na Tri kralja iznosi se van. Slamu koja je bila na stolu domaćice stavljaju pod kokoši da bolje nesu jaja. Iz slame se pravi pojas kojim se vežu snopovi da bi bolje rodilo polje, a sjemenje s božićnog stola čuva se i na proljeće (*pretuletije*) pomiješa s ostalim sjemenjem, najčešće zobi, da ono bolje urodi.⁴⁶

U Dušniku se drži i kazuje: *Krux je na stolu do Tri kralja; kad mrtvi dojdeju, nek imaju šta jest!* To znači da se pokojnici toga dana vraćaju u svoje domove.⁴⁷

U Bužaku: *Tri kralja to je bar taki svetak bio kaj i Božić... Ništ nismo radili. Išli smo k maše. Južinu su kujali. Jeli smo. Muškari su išli u bredo, vun, vina donijet, ko drugi svet. Hat, to je kod nas svetak bio.*⁴⁸

maša - misa; *južina* - ručak, objed; *kujati* - kuhati; *muškari* - muškarci; *hat* (hung.) - ha, da

OBREDNO UMIVANJE

Podravski Hrvati na Tri kralja u nekim naseljima obredno su se umivali na *drvincu* (drveniku), odnosno na *poceku* (kućnom pragu). Najmlađa žena u potonjskoj obitelji, kao i kućni starješina u Martincima donijeli su s bunara kantu svježje (*nenačete*) vode te je stavili na prag, a ispod nje bi stavili sjekiru. U Lukovišću se stalo na sjekiru i tako umivalo. U vodu bi stavili crvenu jabuku u koju su umetnute kovanice. Svaki član obitelji stao bi na sjekiru i pošukao svoje lice mokrom jabukom. Prema vjerovanju, na sjekiru su stali zato »da budu jaki kao željezo«, u vodi su se umivali »da budu svježji kao voda«, a jabukom su pošukali lice »da budu crveni i zdravi kao jabuka«.

Kućni starješina rasjekao je jabuku na toliko dijelova koliko je članova bilo u obitelji te su kriške zajedno pojeli. Novac umetnut u jabuku uvijek je odnesen u crkvu da obitelji ne nedostaje novca. Između dva svjetska rata ritualno umivanje obavljalo su na drveniku. Poslije, sve do 70-ih godina 20. stoljeća, dok je običaj još postojao, umivanje se vršilo na kućnom pragu.⁴⁹ U Novom Selu su stari ljudi, prije nego što se cijela obitelj otišla umiti na bunar, obično kazivali: »*Deca, treba se it mivat van na tubu!*«⁵⁰

Sličan su običaj na Tri kralja imali i šokački Hrvati u baranjskoj Vršendi (Versend). To jutro umivali su se u vodi zahvaćenoj vjedrom u bunaru. Nakon toga bi u svježju vodu nalili svetu vodu i u nju stavili crvenu jabuku, tri šipka i tri novčića. Smatrali su da će, ako se umiju u takvoj vodi, biti crveni kao jabuka, a kosa će im biti sjajna kao novac. Djeca bi stala na sjekiru i ruke stavila iza leđa, a zubima su trebali uhvatiti jabuku iz vjedra. Ono dijete koje je uspjelo, moglo je pojesti jabuku. Tijekom mise je novac iz vode davan za lemozinu.⁵¹

U bajskom Donjaku (Alsóváros) su još prije sunčana ishoda u lavor nalijevali hladnu vodu. U nju bi stavili crvenu jabuku i novac te se umivali u toj vodi. Jabukom bi pogladili lice da im bude

⁴⁴ Prikupila Erika BALAŽIN.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ Pribilježila Monika MARTON.

⁴⁷ Osobne bilješke.

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ BEGOVAC, R. 1997:80.; osobne bilješke iz Lukovišća.

⁵⁰ Osobne bilješke.

⁵¹ Pribilježila Marijana BALATINAC.

crveno. Nakon toga bi zagrizli kovanice da im zubi budu tvrdi.⁵² Slične običaje izvode na Božić i totski Hrvati u Bužaku.

POPIJEVKE O KANANSKOM VESELJU

Nakon Vodokršća prije liturgijske reforme čitani tekst Evandjelja govori o svatovima u Kani, što je opisao jedino Ivan u svom djelu. Opisani je prizor i u strogim stoljećima Crkve izražavao ljudsku životnu radost i nostalgiju sinova koji žive u dolini suza, kada Bog posvećuje praznovanje ljudskog bitka: simbolično-mističnog pira muškarca i žene, Krista i Crkve, Duše i Boga, Zemlje i Neba.⁵³

Ujedno je to razdoblje početka pokladnog veselja i održavanja svatova.

U Gradišću se u vrijeme *pira* (svatova) pjeva *jačka* (popijevka) o kananskom veselju. Naime, Isus Krist se nalazio na svadbi, a zbog nestašice vina pokrstio je vodu i ona se pretvorila u vino.

Jačka od kananskog veselja

1	2
Sveti Ivan piše v svojem drugom deli,	Onde gosti bili prelipi zibrani,
Da je svadba bila v Kani v Galilei.	Dvanajst apoštolov bilo je pozvanih,
Onde se je čudo stalo:	Jezuš i Marija s njimi,
Da 'e 'z vode vino postalo	Gosti su se veselili
V kananskom veselji.	V kananskom veselji.
3	4
Sveti Ivan onde za stačilo bil je,	Gosti jili, pili, veseli su bili,
A ta Tomaš sveti za stolnika bil je:	Da su vino vse do čista 'zpili.
Ana onde proročnica	Maria sinka prosila,
Sis Magdalenum družica	Da b' učinil iz vode vina
V kananskom veselji.	V kananskom veselji.
5	6
Staral se je onda svatski starešina,	Sveti Tomaš hodi, posluhni ti mene,
Ča ćedu pit pozvana rodbina?	Napuni šest vidric kamenih sis vode.
Jezuš odgovori na to:	Šest vidric su napunili,
Ne staraj se ničtar za to	Ter je nutar doprimili
V kananskom veselji.	V kananskom veselji.
7	8
Kad su se najili, oni gori vstali,	Sveti Ivan 'zpeljal mladu zaručnicu
Otcu Bogu hvalu oni su davali:	Ter ju on pripeljal prvomu svatskomu.
Da je Jezuš milostivo	Tad se počne on 'zpričati,
Ziz vode učinil vino	Da će najpotle tancati
V kananskom veselji.	V kananskom veselji.

⁵² Pribilježio Geza KUBATOV.

⁵³ BÁLINT S. I., 1998:216.

9
 Drugi put si 'zpeljal lipu Magdalenu,
 Ter ju on pripeljal drugomu svatskomu.
 I on se počne 'zpričati,
 Da će najpotle tancati
 V kananskom veselji.

11
 A Filip si 'zpeljal Martu kuharicu,
 Ča je njim skuhalo tu dobru supicu.
 A Ivan sis zaručnicu
 V rukih drži pečenicu
 V kananskom veselji.

10
 Treti put si 'zpeljal Anu proročnicu
 Ter je on pripeljal tretomu svatskomu.
 On se vstane van ziz stola,
 Ter se udre vred po škornjah
 V kananskom veselji.

12
 Mar'ja Magdalena vesela je bila,
 Ar se je va tanci prelopo nosila.
 A Petar sis zaručnicu
 Va rukah drži flašicu
 V kananskom veselji.⁵⁴

stati se - dogoditi se; *zibrani* - izabrani, birani; *Jezuš* (hung.) - Isus; *stačilo* - djever; *stolnik* - osoba, obično muškarac koji se stara u svatovima da na stolu uvijek ima jela i pića; *sis* - sa; *družica* - prijateljica, drugarica, supruga; *vse* - sve; *prositi* - zamoliti koga; *svatski starešina* - svatovski starješina, stari svat, kum; *ča čedu* - što će; *ničtar* - ništa; *hodi* - hajde (!), dođi (!); *vidrica* - kanta, posuda; *ter* - a, i, pak; *v* - u; *gori stat* - ustati; *ziz* - iz; *zpeljat* - izvesti koga; dovoditi; *zpričati* - ispričati; *tancati* - plesati, igrati; *vstati* - ustati; *supica* (ger.) - juha; *ar* - jer, što, no, nego; *flašica* (ger.) - manja boca, bočica

Među Hrvatima (*Raca*) u Dušniku također je poznata pjesma o kananskom veselju u pokrajini Galileji u Judeji.

Veseli pir bio Kane od Galileje

Veseli pir bio Kane od Galileje
 U varoši judanske glasne države
 Koje Isus s Marijom i svojim učenicom
 Proslavio, posvetio jel će čudasom.

Kako vina na trpeze jeste nestalo
 Opomenut od Marije Isus jest bio
 Koji odmah šest sudi s vodom nalit naredi
 I u taj čas vodu čudno s vinom obrati.

Koje vino mlogo bolje bi od prvoga,
 Još u svemu ugodneje bi kod svakoga.
 Čude se tom gosti svi, zaručnik se veseli
 Jer Isusa proslavljaju puni' radosti.

Prvo čudo Isusovo ovo bijaše
 Koje dvanaest apostola očim gledaše.
 Ovo čudo rad volje učini majke svoje
 Da proslavi nebeskoga Oca svog ime.

Slava budi Isusovom slatkim imenu,
 Zadobila svaka duša raja po njemu.
 Svi se danas radujmo i ovako pevajmo
 Isusovo slatko ime budi faljeno.⁵⁵

pir - svatovi, pir; *čudasom* - čudom, čudesom; *mlogo* - mnogo

⁵⁴ KURELAC, Fr. 1971:196 - 197.

⁵⁵ FEHÉR Z. 2000:51.

Pučka meteorologija

Vrijeme toga dana može biti i kruto, studeno, pa Hrvati (Šokci) u baranjskom Olasu kažu: *Zi-ma je ko na Tri kralja*.⁵⁶

U sjevernobaranjskom Hajmašu (Nagyhajmásu) čakavski Hrvati, čiji su se preci doselili 1715. godine iz Ogulina i Brinja, o vremenu kazuju: *Tri kralje će stegnit*, tj. vrijeme će postati hladno.⁵⁷

U gradišćanskom Židanu se kaže: *Na Tri kralje se mora talit da bude vina*.⁵⁸

Od tog dana pa sve do poklada održavaju se svatovi.

ÖSSZEFOGLALÓ

Az esztendő jeles napjai közül a szerző a Háromkirályok-napját, azaz a Vízkereszthez kapcsolódó színes horvát népszokásokat, archaikus népi imákat helyezi a fentiekben jelzett cím középpontjába. A magyarországi horvátok szétszórta népcsoportjai az új haza területén valójában Horvátországot reprezentálják »kicsiben«, az anyaországból hozott hagyományvilágukat megőrizték, és az utókorra áthagyományozták. Köszönhetően az eddigi gyűjtéseknek, valamint a kéziratokban lévő feljegyzéseknek, e naphoz kötődően rendkívül gazdag anyag vonultatható fel nevezetesen a Háromkirályok-napi szokásanyagban, nevezett királyok, mint lélekvezetők lépnek fel, amit a bemutatott imádságok és mondák is igazolnak. A Vízkereszt ünnepnaptól elválaszthatatlan a vízszentelés. A szentelt vizet bajelhárító céllal használták, jelesül a betegség és a gonosz távoltartására, illetve mágikus céllal, mégpedig az egészség és a bő termés eléréséért. A jeles ünnepnapot szigorú bjt jellemezte. A Dráva menti horvátoknál, a bajai bunyevácoknál és a versendi sokácoknál ezen a napon rituálisan megmosdott a család, mégpedig a favágítón vagy az ajtóküszön lévő fejszefokára állva, a kútból mert friss vízben (»nenačeta voda«), amelybe piros almát, fémpenzt és csipkebogyót tettek, szintén egészségmegővésként. Ezen a napon elmaradhatatlan volt a kánai mennyegzőben Jézus első csodás cselekedetét megismétlő, a víz borrá váltztatását megelevenítő ének. Azonban az ünnepet tovább gazdagították a gyermekköszöntők, az ún. »háromkirályjárás«, a »szépjelenjárás« (»zvjezdari«) szokása. A falu házait adománygyűjtés céljából nagyobbacska fiúgyermekek járták be. A Dráva menti horvátoknál a hétéves gyermeknek addig kellett böjtölnie, míg meg nem jelent az égen az első csillag, azt tartva, hogy így megerősíthetik a sárkánykígyó (»aždaja«, »haždaja«) láncát, amelyre oda van kötve.

SUMMARY

Folk tradition of Croats in Hungary has kept its rich archaic tradition in celebration of Christian holidays, such as Epiphany, or Holy Three Kings. This religious celebration in Hungary is rightfully called »Little Croatia«. Namely, throughout different time periods, Hungary was populated by native Croat; in some areas they had been settled even before the Hungarians came along. Naturally, due to invasion of the Ottoman armies, native Croats were fleeing from the invaders and later, after they were pushed back, Croats settled down the Danube Valley (Zadunavlje) and

⁵⁶ Pribilježio Milan POPOVIĆ.

⁵⁷ Autoru priopćio Jožef KASONIĆ.

⁵⁸ HORVAT I. 1982:160.

areas between the rivers Danube and Tisa. The paper provides insight into this religious holiday, still alive and vivid in small prayers of the Croats in archipelago, in different customs, for example, sanctification of water in a church, as well as use of holy water on that day, or, all year round. However, this day is linked to folk play in Croatia's north, - we want to remind that on the outer rims of certain lands, in this case- Croatian lands- archaic customs are better preserved, while elsewhere it's lost, forgotten, thus lost forever. The paper provides the poetically recorded event from the New Testament, when Jesus sanctifies water for a wedding ceremony. On that holiday people, for reasons of good health, make a ritual face washing: a person will step on an axe, put a red apple, a coin, or a rose hip into the water. This custom is gradually disappearing. Or, is it already disappeared? In his childhood days, the author himself followed that custom in Podravsko Lukovišće as a child. The custom was followed by Sokácok(Šokački) Croats in Baranja region, and Bunyevácok (Bunjevački) Croats in Bačka region, while other Croatian-populated settlements in Hungary celebrated this on a different day, mainly around Christmas time. Since it's a traditional holiday, it's self-explaining that women and girls were forbidden to spin and weave on that holy day. Throughout Hungary, Croats on that day bless their homes and farmhouses, plow land and water-wells, vineyard etc. with holy water, sprinkling it over for protection for their family members or cattle from illness or disease, from plague or unholy spirits, as folk has always had a saying: »Running like devil from holy water!«, hence the prophylactic measures with holy water. The paper provides folk little prayers of Croats, as well as other holy prayers, which can be useful for research of Croatian Christian hymnody, also seen with Croats, settled in Hungary. In little prayers of Podravina's Croats, the Holy Three Kings are described as soul guides, namely, they lead and guide souls of the deceased into Heaven. It was to them the believers directed their little prayers for merciful death.

On the Holy Three Kings a strict fasting is upheld too, which give this holiday another meaning- a posthumous character. On that day, ceremonial play of so-called »zvjezdari« (starmen), as well as others, well-known and very specific for Gradišće.

We should add another custom related to this holiday: children in Podravina, on their seventh birthday, fast for the whole day, until the first star appears in the sky, that the chains that keep devil away are re-strengthened.

LITERATURA

- BALATINAC, Marijana, b.g., *Pregled povijesti i života vršendskih šokačkih Hrvata i običaji koji se vezuju za prekretnice života*. Diplomski rad na Odsjeku za hrvatski jezik i književnost Sveučilišta u Pečuhu (rukopis, 1993.).
- BALAŽIN, Erika, 1998., *Preporučene i zabranjene radnje u tradicionalnoj kulturi zaladskih Hrvata*. EHuM, broj 5.
- BÁLINT Sándor, 1998., *Ünnepi Kalendárium*, u tri sveska, Mandala Kiadó
- BEGOVAČ, Ruža, 1993., *Idem spati, Boga zvati i Mariju milovati...* Hrvatski institut, Pečuh
- BUZSÁKI Istvánné, 1998., *Ötszáz év öröksége Buzsáki népszokások* (Uredio Lajos Király). Buzsák Község Önkormányzata
- EPERJESSY Ernő, 1975., *Vjerovanja i običaji u vezi s Barbarinim danom*. EJSuM, broj 1., Budimpešta
- EPERJESSY Ernő, 1998., *Ispitivanje međusobnih utjecaja u pučkom praznovjerju jednog mađarsko-hrvatskog naselja*. EHuM, broj 5.
- EPERJESSY Ernő, 2000., *Legradska crkva Sv. Mihalja*. Hrvatski kalendar, Budimpešta
- FEHÉR Zoltán, 1975., *Bátya néphite*. Folklor archívum, broj 3., MTA Néprajzi Kutatócsoport, Budapest
- HORVAT, Edita, b.g. *Običaji kod Gradišćanskih Hrvata u Željeznoj županiji*. Diplomski rad na Katedri za hrvatski jezik VNŠ-a u Pečuhu (rukopis, 1988.)

- HORVÁTH Iván, 1977., *Praznični običaji i narodna vjerovanja čakavskih Hrvata u zapadnoj Mađarskoj*. EJSuM, broj 2., Poduzeće za izdavanje udžbenika, Budimpešta
- HORVÁTH Iván, 1982., *Narodna meteorologija*. Etnografija Južnih Slavena, broj 4.
- JANKOVICS Erika, b.g., *Horvátimlei népszokások*. Diplomski rad na Visokoj školi za odgajateljice u Kečkemetu (rukopis)
- KIRÁLY Lajos, 1995., *A kalendáriumi jeles napszokásai Somogyban*. Kaposvár
- KURELAC, Fran, 1971., *Jačke...* Zagreb
- MANDIĆ, Mišo, 1984., *Iz osamstoljetne kronike Čavolja*. Budimpešta
- MANDIĆ, Mišo, 1997., *Običaji i vjerovanja vezani za zimu u bunjevačkih Hrvata u Čavolju*. EHuM, broj 2., Pečuh
- POPOVIĆ, Anica, b.g., *Narodno blago Olasa*. Diplomski rad na Katedri za hrvatski jezik i književnost Visoke nastavničke školi u Pečuhu (rukopis)
- SZILÁGYI József, b. g., *A tököli ráccok története és népszokásai*
- TORDINAC, Nikola, 1986., *Hrvatski narodni običaji, pjesme i pripovijetke iz Pečuha i okolice*. (Uredili Đuro Franković i Đuro Šarošac.) Tankönyvkiadó, Budimpešta